

De twee zijden van Friedman

A. Hirsch en N. de Marchi, Milton Friedman: economics in theory and practice, University of Michigan Press, Ann Arbor, 1990, 325 + viii blz.

De monetaire en andere wetenschappelijke opvattingen van Friedman zijn even controversieel als boeiend. Friedman behoort tot die zeldzame en actieve economiebeoefenaren die naast uitgesproken standpunten reeds vroeg in hun loopbaan ook een duidelijk methodologisch uitgangspunt hebben geformuleerd. Voorts heeft Friedman een uitgebreid oeuvre voortgebracht, dat zowel ligt op het gebied van de zuivere economie als op dat van de politieke economie. Hierdoor biedt zijn werk een uitgelezen mogelijkheid om te onderzoeken in hoeverre Friedman in de praktijk de daad bij het woord heeft gevoegd.

Dit is precies waar het boek van Hirsch en De Marchi zich op richt. De studie biedt een mooi voorbeeld van een grondige en fascinerende analyse van Friedmans belangrijkste wetenschappelijke en politiek-economische werk vanuit door hemzelf geformuleerde methodologische beginselen. Hirsch en De Marchi laten overduidelijk zien dat Friedman volstrekt zuiver in zijn eigen leer is geweest, voor zover hij zich op het terrein van de zuivere economiebeoefening bevindt. Verlaat Friedman echter dit terrein om het gebied van de politieke economie te betreden, dan wordt het beeld troebel en wordt Friedmans trouw aan zijn eigen leer twijfelachtig.

Friedmans methodologie

Friedmans methodologische geloofsbelijdenis, die in deel I van het boek aan de orde komt, is zeer onorthodox en het meest principieel en uitvoerig uiteengezet in zijn befaamde *Essay on positive economics* uit 1953. Zij komt echter, zoals de auteurs duidelijk laten zien, ook in een aantal oudere geschriften uit vooral de jaren veertig fragmentarisch aan de orde. Kenmerkend voor dit methodologische credo is dat volgens Friedman een theorie haar kracht en betekenis ontleent aan haar voorspel-

lend vermogen en niet, zoals de gangbare en klassieke zienswijze wil, aan het realiteitsgehalte van haar veronderstellingen. Hiermee treedt Friedman, zo betogen Hirsch en De Marchi, in het voetspoor van de Amerikaanse wetenschapsfilosoof Dewey en keert hij zich tegen de methodologische zienswijze van bij voorbeeld J.S. Mill en L. Robbins. Het ware echter onjuist Friedman in te delen bij de volgelingen van Popper, omdat Friedman niet diens falsificatiecriterium als ijkpunt kiest voor de aanvaarding van een theorie. Integendeel, Friedmans toetsing van een theorie aan haar voorspelvermogen is veel dynamischer. Zij opent de mogelijkheid van verbetering als gevolg van de wisselwerking tussen theoretische zienswijze en praktisch resultaat. Hierdoor is Friedmans methodologische opvatting heel praktisch en ook opvallend vruchtbaar geweest voor zijn eigen wetenschappelijke productie.

Friedman als wetenschapper

Friedmans zienswijze op de wetenschappelijke hypothese als onderdeel van het proces van theorievorming wordt in deel II nader onderzocht aan de hand van zijn wetenschappelijke werk. Voor deze analyse kiezen Hirsch en De Marchi een vijftal gezichtspunten of, naar hun eigen zeggen, proposities, die Friedmans methodologie karakteriseren. Deze zijn de volgende. Ten eerste de aanvaarding van een benadering van buitenaf of, zoals de auteurs zeggen, een 'outside view'. Dit betekent de verwerping van de vooral door Robbins bepleite introspectie als leidend beginsel ten gunste van het ontwikkelijk zijn voor wat zich aan de onderzoeker voordoet. Ten tweede het beginnen met waarnemen van samenhangende feiten. Ten derde het toetsen van implicaties van een theorie voor dat deel van de werkelijkheid waarnaar de aandacht van de onderzoeker uitgaat, zonder de gebe-

zigde theorie te willen falsifiëren. Ten vierde het benutten van de voorhands best beschikbare theoretische kennis als uitgangspunt voor empirisch onderzoek. Ten vijfde het beantwoorden van concrete vragen zonder daarbij te vervallen in algemene antwoorden, want dat is onvruchtbaar voor het beleid. Dit laatste is Friedmans uiteindelijke doel. Hirsch en De Marchi gaan vervolgens vanuit het gezichtspunt van deze beginselen het zuiver wetenschappelijke werk van Friedman op de strengheid in zijn leer onderzoeken. Achtereenvolgens komen aan de orde Friedmans werk over keuzegedrag en inkomensverdeling, de Keynesiaanse analyse met de permanente-inkomenshypothese en zijn beroemde vergelijkende analyse van omloopsnelheid versus inkomensmultiplicator, waaruit het primaat van de monetaire zienswijze resulteerde. Ten slotte passeren ook Friedmans (samen met Anna Schwartz geschreven) monetair-historische analyse van de VS en het VK en zijn monetair-theoretische onderzoeken inzake de herformulering van de klassieke kwantiteitstheorie tot een prijstheoretisch en empirisch gefundeerde geldvraag de revue. Via deze zoektocht maakt de lezer kennis met de verscheidenheid en rijkdom van Friedmans economische werk en de vruchtbaarheid van Friedmans methodologische uitgangspunten voor zijn wetenschappelijke onderzoeken gedurende ongeveer een halve eeuw.

Het lijkt dienstig dit te illustreren met een iets uitvoeriger bespreking van twee concrete voorbeelden uit de analyse van Hirsch en De Marchi. Als eerste voorbeeld zou ik het veelbesproken leerstuk van het permanente inkomen willen nemen, omdat dit eigenlijk een voorname en heel vroege grondslag is geweest voor Friedmans afwijzing van de Keynesiaanse zienswijze. Deze afwijzing gaat veel verder terug dan zijn herontdekking van de kwantiteitstheorie. Hirsch en De Marchi tonen zelfs overtuigend aan, dat de afwijzing geheel los staat van zijn monetaristische contrarevolutie uit de jaren zestig. Het begin van de permanente-inkomentheorie ligt bij Friedmans waarneming dat veel onderzoek uit de jaren veertig – budgetonderzoek, Kuznets' werk over de lange-termijnsparquote, het feitelijke beloop van de naoorlogse consumptieve bestedingen in de VS en de meer theoretische verfijningen als Pigou-effect of

vermogenseffecten – de voorspelling van de Keynesiaanse consumptiefunctie tegenspraken. Dit bracht hem op de gedachte, geïnspireerd door zijn vroegere werk over de inkomensverdeling van de vrije beroepen, voor het niet direct waarneembare vermogen een meetbare benadering te ontwerpen. Dit werd het permanente inkomen, een grootheid die de econometrist van thans graag als het standaardvoorbeeld van een niet-waarneembare, of met meetfouten behepte, grootheid gebruikt. De volgende stap, geheel naar de gezichtspunten van Friedmans methodologie, is het analyseren van de implicaties van deze hypothese voor de economische werkelijkheid van alledag. De beleidsimplicatie van Friedmans empirische bevindingen, die aan de permanente-inkomenshypothese steun geven, is dat de private sector veel meer stabiliteit zou bezitten dan de analyse van Keynes leek te impliceren.

Het tweede voorbeeld betreft het befaamde multiplier-versus-inkomensomloopsnelheid debat tussen Friedman en Meiselman (F-M) uit 1963.

Ook hier keert volgens de schrijvers een vast patroon van onderzoek terug, uitmondend in de voor Friedman voorlopige beleidsconclusie dat de voorspellende kracht van de Keynesiaanse bestedingsmultiplier veel geringer is dan die van de geldhoeveelheid. Uitgangspunt is een verkennende analyse van de data over inkomens of totale bestedingen, autonome bestedingen en veranderingen in de geldhoeveelheid met behulp van enkelvoudige correlaties. Vervolgens herformuleert Friedman op grond van deze eerste empirische inzichten de beschikbare theorie tot schatbare relaties die langs tal van onorthodoxe wegen statistisch worden beproefd, waarbij veel zorg wordt besteed aan de constructie van data die zo goed mogelijk beantwoorden aan de theoretische concepties die de grondslag van Friedmans analyse vormen. Ten slotte worden de voorspellende implicaties in samenhang met de beleidsalternatieven gezien. Opvallend in deze F-M-analyse is de vrij eenvoudige en weinig kritische statistische benadering die de statisticus Friedman zich veroorlooft. Maar hierover zwijgen Hirsch en De Marchi. Dit is des te opvallender omdat deze statistisch zwakke werkwijze mede aanleiding heeft gegeven tot een voor de voortgang van de monetaire economie en macro-economische modelbouw ui-

terst vruchtbaar debat¹. Dit alleen al illustreert hoe vruchtbaar Friedmans methodologie, die eigenlijk een voortdurende dialoog is tussen hypothesevorming en praktisch resultaat, is en was voor de voortgang van de economische theorie en empirie.

Friedman als columnist

Hoe groot is het contrast met de conclusies van dezelfde methodologische zoektocht op het terrein van de politieke economie. Dit komt ter sprake in deel III, waarin de werkwijze van deel II wordt toegepast op Friedmans beleidsgerichte stellingnames. Deze zijn vooral neergeslagen in zijn veertiendaagse columns in *Newsweek* in de jaren zestig en zeventig. Deze artikeltjes bevatten naast uitgesproken politieke meningen ook een aantal stellige economische voorspellingen.

Ook hier een enkel voorbeeld ter illustratie. Een van Friedmans prognoses was dat een stelsel van flexibele wisselkoersen het betalingsbalansprobleem zou elimineren. Friedman deed deze uitspraak in *Newsweek* van 15 mei 1967. Hirsch en De Marchi confronteren deze stellige uitspraak met Friedmans methodologische gewoonte een scherp onderscheid te maken tussen de logische implicaties van een theorie en de concrete toepassing. Bij dit laatste dienen naar Friedmans inzicht tal van bijkomende omstandigheden mede in aanmerking te worden genomen. Hierover zwijgt Friedman in zijn politiek-economische columns. Zoals bekend huldigt Friedman ook vastomlijnde monetaire overtuigingen. Eén hiervan is dat veranderingen in de monetaire groeivoet slechts zeer langzaam – dat wil zeggen na 1 à 2 jaar – zouden doorwerken op de economie, zoals hij eens in *Newsweek* verklaarde. De feiten weerspreken deze ook vanwege haar beleidsimplicatie belangrijke voorspelling. Hiermede geconfronteerd, leren we een Friedman kennen die telkens weer nieuwe schijnbewegingen – verandering van interpretatie, wisseling van maatstaf, nieuwe theoretische gezichtspunten – maakt om zijn gelijk te bewijzen. Echter, Friedmans wetenschappelijke habitus van conversatie tussen feit en hypothese met verwerping van oude gezichtspunten als de voorspeluitkomst daartoe noodzaakt, is nu zoek. Anders dan in deel II leren we hier de meer demagogische kant van de als wetenschapsman verklede staatsburger Friedman kennen.

Slot

Hirsch en De Marchi hebben een mooi boek geschreven over het werk van Friedman, die zij vooral als een methodologisch-pragmatisch beoefenaar van de economie kenschetsen, voor wie de wisselwerking tussen theorie en empirie op de voorgrond staat. Dit maakt, zo betogen de auteurs, van het wetenschappelijk onderzoek een dynamisch proces, waarin kennis zich op natuurlijke wijze uitbreidt. De vruchtbaarheid hiervan is voor Friedmans eigen wetenschappelijke denken en doen groot geweest. Daarnaast is het boek mooi omdat het methodologie en dogmengeschiedenis ineenweeft, waarmee een duidelijke accentverschuiving in de tot dusver gangbare economische methodologie wordt aangebracht. Dit maakt de economische methodologie een stuk boeiender. Ten slotte illustreert het boek op fraaie wijze dat economische methodologie meer is dan een voorschrift voor de manier van economiebeoefening. De studie laat zien hoe verrijkend het kijken naar het werk van een vooraanstaand en erkend beoefenaar van het vak is en hoeveel nieuwe en onverwachte inzichten dit kan opleveren. Zij laat ook zien dat Friedman een schrijver is die met twee maten meet en dat Friedmans maat wisselt met de verlegging van de aandacht van de zuivere naar de politieke economie. Naar mijn oordeel is deze ambivalentie in het geheel niet laakbaar en Friedmans goed recht. Mijn vraag aan de schrijvers is waarom Friedmans methodologie voor de positieve economie evenzeer van toepassing zou moeten zijn als op zijn politiek-economische werk. Deze vraag wordt in het boek gesteld noch beantwoord. Dit is echter een mineur punt van kritiek. Hirsch en De Marchi hebben een boek geschreven om te lezen en te herlezen, en aldus een schrijver op speciale wijze steeds meer te gaan appreciëren.

M.M.G. Fase

De auteur is werkzaam op de Nederlandse Bank als onderdirecteur en hoofd van de Afdeling Wetenschappelijk onderzoek en econometrie en als hoogleraar monetaire economie op de Universiteit van Amsterdam.

1. Vergelijk hiervoor bij voorbeeld: M.M.G. Fase, Geld en inkomen: een macro-economisch debat van 25 jaar, in: H.W.J. Bosman en J. Brezet (red.), *Sparen en investeren, geld en banken*, Leiden/Antwerpen, 1987, blz 187-214.